

Ta hand om mig!

Bänk nr: _____

Du har köpt en handgjord Plank- eller Ribb- bänk av Ek avsedd för utomhusbruk.

Jag gör massiva plank-bänkar vanligen utan lim och med ett fåtal skruv. Hopfogningen sker istället på gammalt vis med kilar, tappar och slitsar.

Jag gör också ribbänkar med ribbor som är 30x30mm. Dessa ribbor skruvas fast vid benen med syrafast skruv.

Alla bänkar är numrerade och unika.

Nästan allt trä jag använder har jag själv sågat till brädor och torkat i minst 2 år. Huvudsakligen använder jag träd som måste fällas tex för att dom står för nära hus eller kraftledningar. Jag vet alltså var alla mina träd växt!

Ek användes förr mest för att bygga (kungliga) båtar och var därför fridlyst¹ men ek är också ett utmärkt material för bänkar/utemöbler. Det är starkt, hårt och tungt med god slitstyrka och bra rötmotstånd. Den Ek jag jobbar med nu har växt i Ulricehamn, i Värnamo, på Köpstadsö och på Botaniska i Göteborg.

Notera att styrkan och sammanhållningen för en plankbänk vanligen sker helt och hållet i benen/tvärbrädan och att sittbrädan i princip ligger lös ovanpå. Tapparna i sittbrädan är bara till för att den inte skall glida av och så att man kan lyfta bänken i sittbrädan. Det är alltså helt ok och normalt att sittbrädan inte sitter hårt fast i underredet. Det innebär också att plank-bänken enkelt kan tas isär för förvaring eller flytt.

Under fötterna på bänken sitter tunna offerplattor fastskruvade. Tanken är att det är dom som står i vatten och slits ut fortast. När dom blir slitna är det dock enkelt att byta ut dom utan att behöva bearbeta själva benen. Om plattorna går sönder så behöver man fixa dom annars "haltar" bänken.

Förvaring

Eftersom trä "lever" även efter att man gjort tex bänkar av det så kommer den att hända saker med träet. Står den utomhus får man räkna med att det kan bli större rörelser och att det uppstår fler/större sprickor och att livslängden förkortas jämfört med om den står inomhus.

Den kommer också att bli smutsig av regn och nedfall och kanske angripen av (svart-)mögel.

Livslängden ökar markant om bänken under vintern får stå torrt men *ställer du in bänken under vintern så ställ den inte varmt utan ett ouppvämt uteförråd eller under ett tak där den står torrt är idealiskt. Lagg inte presenning direkt på träet.*

Bänkens ytbehandling:

En bänk av Ek är ganska tålig men för mycket av vissa saker är inte bra. Generellt kan man säga att *sol och vatten samt "höst, vinter, vår"* sliter hårt på bänken, speciellt när den växlar mellan att vara torr och våt. Så en utebänk lever ett hårt liv! Detta leder till att det uppstår sprickor och att ytan kan bli ganska sträv.

Man brukar försöka motverka detta genom att olja (eller lacka) bänken. Nackdelen med det är att oljningen måste göras om *minst* en gång per år, lackningen kanske vart annat/vart tredje år.

Jag vill undvika omfattande årligt underhåll så jag försöker motverka det genom att välja kvistfri, rätfibrig kärnek för att den skall tåla den tuffa utemiljön.

Bänken är sedan behandlad med ett kiselbaserade träskydd i 3 lager som heter Sioo - medlets kiselkristaller tränger in i och stärker träet och bildar en fysisk barriär som bla skyddar mot smuts och ger träet en silvergrå, sammetslen yta.

Den skall sedan klara sig med endast tvättar (se nedan) i 8-10 år. Hur ofta man behöver tvätta beror såklart på hur mycket smutsigt nedfall det är där bänken står och hur stor del av året den står ute. Jag har en bänk i skärgården som jag ställer så den lutar kraftigt under vintern (dvs smutsen rinner

¹"Enligt kungligt plakat den fjärde augusti 1608 var straffet vid olovlig avverkning av ek första gången 40 daler, andra gången 80 daler och vid tredje gången förlust av livet." (Wikipedia)

av den) och det har visat sig effektivt. Om bänken står platt och/eller tex skogen kommer det att behövas oftare, på riktigt utsatta ställen kanske flera gånger per år.

Men notera att denna kiselbehandling inte är en olja eller lack utan trät kommer i vissa avseenden att bete sig som om det är obehandlat. Det kommer tex att uppstå sprickor främst i ändträet men även i övrigt. Kiselbehandlingen är inte heller giftig så speciellt de första åren kan man få svartmögel på hösten som man måste tvätta bort.

Ytbehandlingens livscykel:

När man precis gjort en fullständig behandling så är eken ganska mörkbrun. Efter ett par veckor i sol och regn så kommer den att bli silvergrå och få en sammetslen yta. Den kan ha lite svårt att ljusna undertill men då kan man ställa den upp och ner ett tag så regnet kommer åt.

När tiden går så kommer ytan att bli mer mörkgrå och mer grov. Man kan låta den vara så men vill man ha tillbaka den ursprungliga ytan så återbehandlar man med Sioo. Har det bara gått några år så räcker det med ytskydd dvs steg 2. Börjar man närma sig 8-10 år så gör man om hela behandlingen med 2 gånger steg 1 och 1 gång steg 2. I bägge fallen så skall bänken rengöras först, se separat instruktion.

När bänken blir grov i ytstrukturen efter ett tag så går det bra att slipa den men det kommer att ge ljusbrun färg på "kullarna" och grå i dalarna (om man inte slipar ganska mycket) så då bör du återbehandla med Sioo också.

Ordentlig rengöring bör ske när det behövs.

Använd inte högtryckstvätt.

Tvätta INTE ytan med alkaliska/basiska tvättmedel med $\text{ph} > 9$, t.ex. {såpa, ammoniak, klorin}

Såpa är inte bra här! Såpa är ju bra på att ta bort all smuts som kommer från växt eller djurriket och på att ta bort och förhindra mögel, alger och lavar. Men såpa är basiskt/alkaliskt och passar inte här, den löser upp Sioo ytbehandlingen.

Man får anpassa hur energiskt man tvättar efter hur stort behovet är.

- I vissa fall kanske det räcker att borsta av bänken.
- Räcker inte det så kan man tvätta med bara vatten och lite Yes + mjuk borste typ diskborste. (koncentration som när du diskar)
- Räcker inte det så får man ta till rengöringsmedel. En Sioo behandlad yta rengörs allra bäst med ett medel som är lite mer surt än basiskt, ett PH-värde på max. 8 går bra.
Sioo Underhållstvätt rekommenderas för att inte skada ytskyddet, se nästa sida.
- vid svartmögel se nästa sida.

Minst vart 8-10e år bör man återbehandla med Sioo, se detaljerade skötselråd.

Jag erbjuder också en 1-årskontroll då jag tvättar bänken med Underhållstvätt eller Förtvätt (efter behov) och fixar små och stora brister och återbehandlar med 1 omgång Sioo 2 vilket stärker skyddet ytterligare.

Bytesrätt: absolut, du skall ju vara nöjd.

Garanti: vanlig 1år garanti (men den innefattar inte småsprickor eftersom dom "hör till").

Frågor? maila eller ring till

Erland Holmström erland@WoodArt.se 0708-710 600

Detta dokument finns också i webversion på

(1222)

<https://woodart.se/docs/docs2/careOfBench-Outside.pdf>

Utförligt om rengöring av Sioo behandlade bänkar

Efter att man har grund- och ytbehandlat noggrant med Sioo steg 1+2, behöver man normalt bara tvätta träytan vid behov. Det räcker för att hålla träet friskt och få en fin, ljusgrå lyster i 8-10 år.

Hur mycket smuts och påväxt man får på bänken beror framförallt på var bänken står. Mycket skugga och tex mycket nedfall från träd och skorstenar skapar bättre miljö för smuts och påväxt. Hur bänken förvaras på senhöst - vinter - tidig vår spelar också stor roll.

Normalt skall bänken bara behöva tvättas med milda medel (A, B, C nedan)

Men vid svartsporer eller grönmögel eller bara väldigt smutsigt så får man öka tvättkraften (D eller E nedan)

C är lämplig för årlig "vanlig" tvätt. Noggrannare instruktioner för respektive medel finns nedan och på respektive förpackning. Sioo har också en broschyr "Skötsel och Underhåll" som du kan ladda ner från deras hemsida.

Om Svartsporer / Svartmögel

Svartsporer växer på allt utom starka gifter och Sioo är inte giftigt. Blöta perioder är speciellt gynnsamma för dessa luftburna sporer (speciellt höst och vår alltså). Svartsporer behöver näring för att växa och får detta från sockerämnen i virket. När träet är nytt innehåller det mycket cellulosa som är en utmärkt föda för sporer, men sockret lämnar virket under de första åren.

Till skillnad från konventionella träskyddsmedel innehåller SiOO:X inte några biocider som tar död på eventuell påväxt direkt. Istället förhindrar en mekanisk verkansprincip att mikroorganismer tränger in i träet och gör skada. SiOO:X påskyndar dessutom virkets process med att stärka upp träet och att cellulosan lämnar virket. *Skulle det uppkomma problem så är det därför troligtvis i början av processen dvs de första åren.* Extra viktigt med rengöring då alltså.

Det är alltså viktigt att hålla ytan ren om man vill undvika svartmögel. Speciellt på höst och vinter då bänken inte riktigt torkar upp är det extra viktigt att rengöra. Använd Sioo:x underhållstvätt och en mjuk borste. Om smutsen sitter hårt, använd en hårdare borste och starkare underhållstvätt. Applicera sedan ett lager Sioo:x ytskydd där ytskyddet skadats.

Rengöringsnivåer

OBS för Underhållstvätt, Jape prickfri och Förtvätt gäller:

Medlen är lätt korrosiva och kan därmed påverka obehandlade metaller, exempelvis aluminium, zink, koppar och rostfritt stål men påverkar i övrigt inga byggnadsmaterial negativt. (Skruvarna i bänkarna är i syrafast stål och påverkas inte.)

Täck därför över andra möbler (produkterna är alkaliska och kan lämna fläckar efter sig) samt föremål av glas och metaller. Blommor och växter i närheten bör också täckas då de kan ta skada. Tänk speciellt på att vid sprutning så sprids medlet en del.

Använd skyddshandskar och skyddsglasögon.

Ytlig lätt nedsmutsning

A. Torrborsta med en medelhård borste på torr yta för att få bort ytlig smuts, löv och damm. Får dessa ligga kvar utgör dom grogrund för påväxt.

B. Vanlig tvätt med mjuk borste, vatten och t.ex. Yes diskmedel. Om bänken står inomhus under vinterhalvåret räcker säkert detta men om du fått svartmögel så är det inte tillräckligt.

Blanda som vid vanlig disk, tvätta med mjuk borste, skölj, låt torka.

C. SiOO:X Underhållstvätt och sköljning

Behövs ytterligare rengöring använd SiOO:X Underhållstvätt. Detta är också lämpligaste metoden för årlig tvätt. När man tvättar med Underhållstvätt så sätts processer igång i SiOO:X Träskydd som kommer att göra träet ännu renare, också efter själva rengöringen. Finns till exempel lite alger kvar

försvinner de ofta efter ytterligare någon månad när träet torkat.

Instruktion: Späd Sioo underhållsvätt med 8 delar ljummet vatten. Vid hårdare smutsad yta eller lite svartmögel, minska till 4 delar. Vid mycket svartmögel använd istället metod D eller E.

Fördela blandningen på ytan med mjuk borste eller en grön Scotch Brite svamp, *låt verka 20 min.* Normalt är det bara ovansidan och mellan ribbor som behöver behandlas noga. Baksida/undersida brukar vara ganska rena men du får utgå från hur din bänk ser ut.

Skrubba sedan försiktigt ytan med en mjuk borste eller en grön Scotch Brite svamp och skölj sedan väl för att få bort allt medel. Om man skrubbar hårt mår ytan bra av att sprayas med steg 2, Ytskyddet.

Vanlig medelhård diskborste fungerar för skrubbandet men är dålig på att fördela blandningen eftersom den inte kan innehålla så mycket vätska. Jag föredrar en grön Scotch Brite svamp, den kan dels hålla mycket vätska och den gröna sidan fungerar som ett finsandpapper.

Ytlig kraftigare nedsmutsning

D. Jape prickfri utan sköljning

Om det inte var tillräckligt med tvätt enligt punkt C) är produkten JAPE Prickfri mot svartsporer/mögel och alger samt mot grönalger och lav, effektiv.

Tvätta i normalfallet inte bort utan låt ligga kvar tills det sköljts bort av regn. Jape fungerar då under längre tid vilket innebär att algerna inte försvinner med en gång utan dör allt eftersom samt att Jape finns kvar i virket en längre tid framöver.

Instruktion: Späd Prick-Fri med 4-5 delar vatten. Applicera med lågtrycksspruta med spridande riktad flatstråle eller pensel/borste. Se till att ytan blir genomblöt och om det är mycket påväxt kan man gnugga in medlet försiktigt med medelhård borste. *Låt ligga kvar tills det sköljts bort av regn.*

Vid sprutning rekommenderas andningsskydd eftersom spraydimman kan vara irriterande. Biologiskt nedbrytbart.

E. SiOO:X förtvätt, sköljning och nytt lager steg 2

Den kraftfullaste tvätten av alla görs med SiOO:X Förtvätt:X, som är mycket effektiv.

Förtvätten öppnar upp feta, hårda, hyvlade ytor och förbereder för Sioo Träskydd.

Instruktion: Spädes med vatten till 1+4 för normal rengöring.

Vattna ytan, applicera förtvätten med pensel, borste eller en grön Scotch Brite svamp och låt verka i ca 10 minuter. Skrubba med en grön Scotch Brite svamp eller en halvmjuk skurborste, skölj med vatten. Låt torka. Lagg på ett lager Sioo ytskydd.

Torka omgående bort spill med blöt trasa.

Vid rengöring av Sioo-behandlad yta med Sioo förtvätt löses en del av Sioo's Ytskydd upp. Applicera därför ett lager Sioo ytskydd (steg 2) på hela bänken när ytan torkat.

Träskyddet är dock normalt kvar och förstärks genom tvätten men om du behöver skrubba hårt så kan man också behöva lägga på nytt lager med Träskydd (steg 1).

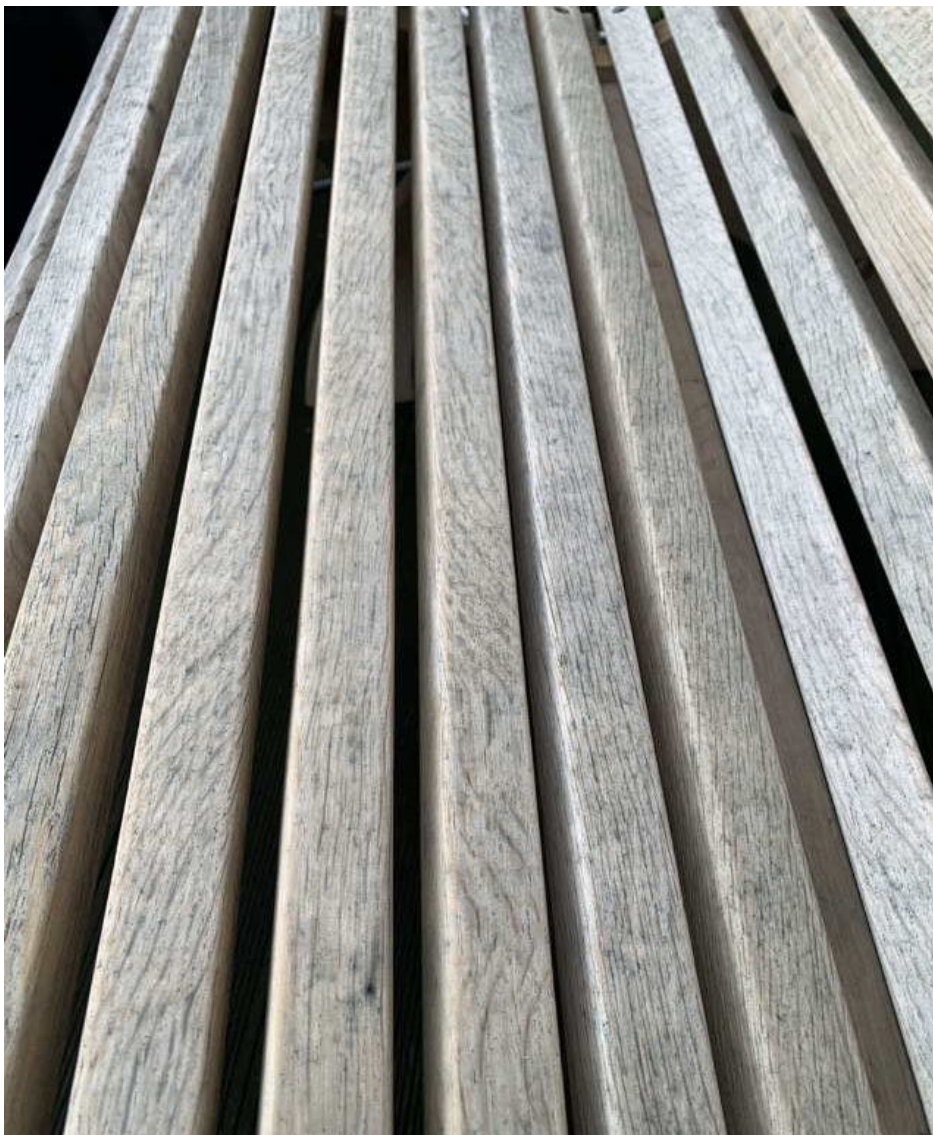
8-10 års underhåll

När det gått 8-10 år med Sioo och du vill göra om hela behandlingen så tvättar du med Sioo förtvätt. Förtvätt löser upp resterna av ytskyddet, samt tar bort smuts och påväxt effektivt. Låt torka. Eventuellt slipning med 120 papper. Använd sedan Sioo steg 1+2 enligt instruktionerna.

OBS Vid användning av andra tvättmedel var noga med att produktens PH-värde är under 7-8. Ett högre PH-värde bryter ner Sioo-skyddet.

Tvätta därför aldrig med såpa, blekmedel, tralltvätt, ammoniak, klorin, högtryckstvätt eller dylikt då detta skadar Sioo-behandlingen och trät.

Så här ser en bänk med svartmögel ut. Här behöver man använda D eller E (eller möjligen en stark blandning av C) för rengöringen. I svart vitt tryck syns det nog inte, titta på webversionen se sid 2.

Här är ett räcke som också har svartmögel.

Mjuk borste

Borsten till vänster är en mjuk borste som funkar bra för att applicera tvättmedlet och när man sköljer rent efteråt. Mindre bra om man vill skrubba ordentligt (för mjuk), då kan en diskborste eller en nagelborste vara bättre. En vanlig skurborste (till höger) fungerar också men inte för hård.

Jag hittade denna på Bauhaus men den kommer från Anza, artikelnr 922145 så den finns säkert på andra ställen också.

Jag föredrar att använda en grön Scotch Brite svamp både till att fördela ut medlen och för att skrubba. Men det skall vara typen med natursvamp på ena sidan och inte plast, den håller nämligen vätskan sämre.

